

AQŞIN BABAYEV - ÜÇ NOT

VAQİF BƏHMƏNLİ

Hamı kimi o da uşaq olub, həyatın çətinliklərini, kasıblığı, tarixi ədalətsizliyi görüb, bütün ömrünü intizamlı bir zəhmətə həsr edib. Bu ömrün Abşeron bağları kimi dincliyi, üzüm şirinliyi də var, qürbət intizarı, vətən həsrəti də...

Birinci not. Nasir Yaxşı adamlar haqqında

"Dünya vəfalıdır" - bu, təkcə Aqşin Babayevin povestlər və hekayələr kitablarından birinin adı deyil, eyni zamanda püxtələşmiş, aydın qələmi, özünəməxsus yazı üslubu olan yazıcının həyat haqqında konkret qənaətidir. Yazıçı məqsədini qısaca ifadə edən bu iki kəlmə göyüdəndirmə söz olmayıb, eyni zamanda oxucunun da qənaətinə çevrilən ədəbi həqiqətdir.

Aqşin Babayev bizi elə bir hökmə, elə bir əbədi həyat qayığına inandırmağa çalışır ki, həmin ümumbəşəri sual - dünyanın vəfalı və ya vəfasız olması barədə min illərdir ki, bütün şüurlu yaranmışlar düşünür, bütün yazıçılar əsl cavabın necə olduğunu bilmək istəyi ilə qələm çalır. Göründüyü kimi, yük ağırdır. Mövzunun məsuliyyəti böyükdür. Yaxşı burasıdır ki, yazıçı son dərəcə ümumi olan bu mövzuya öz bədii imkanı çərçivəsində, təmkinli, səsiz-küsyüz yazıçı qəlbə və qələmi ilə müdaxilə etmişdir.

Yazıcının bədii təxəyyülünə xas olan qəribə, təmiz işiq onun povest və hekayələrdən qətrə-qətrə axaraq oxucu qəlbinə süzülür. Sonralar bu işiq inama çevrilir, adamı yaşadan, dünyanın vəfasına inandıran işığa çevrilir. Əslində dünyanın özü də, onun vəfası da bir qədər ədəbi düşüncə tərzidir, mücərrədlərdən xali deyil. Konkretlik isə daha çox insanlara, onların gündəlik, bir ömürlük fəaliyyətlərinə aiddir. Adamlar bir-birinə nə qədər vəfalıdırsa, insan insanın qədrini nə qədər bilirə, dünya da o qədər vəfalıdır.

Aqşin Babayevin qəhrəmanlar, obrazlar silsiləsi əsasən yaxşı adamlardan ibarətdir. Dünyanın vəfası məhz elə o adamların yaxşı əməllərində, təmənnəsiz, təmiz ürəklə gördükləri işlərdədir.

"Çovğunlu yollar" povestində yazıçı təqdim edəcəyi adamların real şərtlərini yaratmaq üçün maraqlı forma seçib. Qarlı-çovğunlu bir gündə radionun xəbərlər redaksiyasının bir qrup əməkdaşı iş yerində gecələməli olur. Çünki dinləyicilərə təzə informasiyalar vermək lazımdır. Digər tərəfdən qar, çovğun bütün yolları bağlayıb. Heç kəs evinə qaıyda bilmir. Göründüyü kimi, bədii priyom maraqlıdır. Eyni zamanda, neçə-neçə xarakteri bir gecənin hadisələrini içərisində nəzərdən keçirmək çətindir. Lakin yazıçı bir gün və bir gecəyə Fərid Fəridovun vəzifə düşgünlüyünü, Salehin yaltaqlığını, Əkrəm müəllimin humanist, bəzən çətinlik və böhtanla üz-üzə gələrkən çətin, çıxılmaz vəziyyətə düşən sadəlvəh təbiətini, Cahangirin kollektiv üçün yanan böyük ürəyini, Gözələ olan məhəbbətini də sığdırmışdır. Povestdə təsvir olunan yaxşı adamların - Əkrəm müəllimin, Cahangirin istə, hərərətli ürəyi çovğunlu anlara nəinki təslim olmur, hətta qış sazağına təmizlik istisi, saflıq, duruluq işığı gətirir. Yaxşı adam olmaq yaxşı vətəndaş olmaq deməkdir. Bu adamlar çalışdıqları sahədə öz işlərinə vicdanla yanaşır, gördükləri işin iriliyinə, xırdalığına əhəmiyyət vermədən xeyirxahlıq toxumları səpirlər. "Sabahı gören gözələr" povestində isə mayasında yaxşılıq boy göstərən vətəndaşlıq ölçüsünün dairəsi bir qədər də genişlə-

nir. Artıq bu povestdə namuslu, vətənpərvər azərbaycanlı balası İbrahim Əbilov dünya xalqlarının səadətində yolumda mübarizə aparır, Vətən yolunda, ölümdən belə çəkinmir, bütün daxili qüvvəsini xalq işinə sərf edir.

"Cəhd elə, yaxşılıq elə bu dünyada. Qalan bir odur. Vəssalam". "Qış hekayəti"ndə Əsli xalının dediyi bu sözləri yazıcının hekayələrinə epigraf seçmək olar. Ölümi kimi yaxşılıq da qaşla-göz arasında. Onu hər an ələmək mümkündür. Bəlkə elə buna görə də Əzizə ilə Nazimin arasındakı təmiz duyğular sevgidən çox yaxşılığa, bir-birinə həyan olmaq hisslərinə bənzəyir. Ürəkdeki yaxşılıq duyğusunun reallaşması Aydıni - zahirən o qədər də gözəgölməli olmayan, həmişə eynək taxan, qaraqabaq oğlanı adamların nəzərində qaldırır. "Qırmızı şər" hekayəsi yüksək insani duyğular haqqında nəgmə kimi oxunur. Hekayədə kəskin konfliktlər yoxdur. ümumiyyətlə, Aqşin Babayevin bir çox hekayələri ilk baxışda bədii əsər üçün material vermək imkanı az olan sadə, həyatı hadisələr əsasında qurulmuşdur. Maraqlı burasındadır ki, oxucu özünə tanış olan, gündəlik həyatda dəfələrlə rastlaşdığı hadisələrin onun daxili aləmində silinməz izlər buraxdığını təzədən kəşf edir. Sən demə, ürək dolarkən ən yaxın adamın sənə qulaq asmamasında, ağzına su alıb susmasında böyük bir qəbahət ("Şar"), təyyarə uçuşunun bir-iki saat gecikməsində, qar yağıb yolları bağlamasında insan xarakterlərinin açılması imkanı ("Qırmızı şər"), "Çovğunlu yollar"), idarə müdirinin qalstuk bağlamağı bacarmamasında sağlam yumor ("Qals-tuk"), adi bir təsadüfdə solmayan sevginin əbədi yanığı ("Kaset") varmış.

Aqşin Babayevin nəsr əsərlərində yaxşı adamlar bəzən çətinliklərlə üzləşməli olurlar, bəzən uğursuzluq üz verir. Lakin yaxşılıq həmişə qalib gəlir. Yaxşı əməllərdən oxucu qəlbinə yaxşı-lıq toxumları səpilir.

İkinci not. Publisist Diqqət... danışıq qəlbim!

Bənzərsiz nəsr ustası, təpədən dırnağacan ədəbiyyat adamı olan Aqşin Babayevin teleqraf üslublu xatirələrini teleqraf surəti ilə oxuyub başa vurur və düşünürəm ki, oxucu qəlbinə yol tapan, başqa sözlə sonsuz səfər başlayan hər əsərin bir və ya bir neçə sirri olur...

O siri o əsərin canı və ruhudur. Böyük yazıçı zəhməti müqabilində bir əsərin bütün məziyyətini bir cümlə ilə ifadə etmək, əlbəttə insafsızlıqdır. Di gəl, həqiqət budur; həqiqət budur ki, səhifəsinin sayından asılı olmayaraq hər bir həqiqi əsər məhz bircə cümlədir, bircə kəlmədir...

Lap deyək ilkin başlanğıcda böyük Yaradandan "OL" kəlməsi kimi... Əgər bütün dərk olunan və dərk olunmayan aləm böyük "OL" kəlməsinin çevrəsindən qırağa çıxa bilmərsə, o zaman həqiqi bir əsərin məhz bir ölümsüz cümlə, bir yaşarı misra olduğu fikri ətrafında mübahisə açmaq da lüzumsuzdur.

Burada yeganə bir şərt var; bir cümlənin, bir misranın üstündə dikələn sənə not əsəri mütləq SİRRİ-XUDA olmalıdır. Digər bütün variantlar yazıcının uğursuzluğu, dolu tufəngin boşa atılması deməkdir.

Aqşin Babayevin "Yanan zürafə" əsərinin hansı sirlərə büründüyünü bircə cümlə ilə ifadə etməkdə acizəm. Hesab edirəm ki, "Yanan zürafə" haqqında yazılmış bu məqalə nə azdı, nə çox, elə bircə cümlədi...

Sözü söz çəkir...

Bu kitab xatirə kitabı olduğuna görə ömrümün 80-ci illərdə qalan bir məqamını düşünürəm. Günlərin bir gününü, gərək ki, şair dostum Dilsuz Mustafayev dedi ki, sənə Aqşin müəllim

lim axtarır və sonra da əlavə elədi: mütləq get, Aqşin müəllim yaxşı kişidir. Gedib gördüm, o, mətbuatda çap olunan şərtlərini bəyəndiyini bildirdi və xahiş elədi ki, mümkünə, çıxan kitablarından oxumaq üçün verim.

Ədəbiyyata yenicə gələn bir gənc üçün - mənim üçün kifayət qədər dəyərli olan bu əhvalatdan sonra Aqşin müəllimlə böyük dostluğumuz başladı. Onun bütün əsərlərini oxudum, sevdim...

Aqşin müəllimin şəxsiyyətini sevdim, kövrək qəlbini sevdim...

Və ilk tanışlığımızdan 20 il sonra indicə oxumağa başladığımız bu xatirələr kitabı səmimi bir dost kimi qoluma girdi və yəqin ki, hələ uzun illər bundan sonra da "Yanan zürafə"nin təsiri altında olacağam.

Bu əsərlərin başlıca sirri, özəlliyi mənə görə, inamla bağlıdır. Kitabı

hədsiz maraq və ürək çırpıntılarıyla oxuyub bitirəndən sonra bir daha anladım ki, Aqşin Babayev yaşının və yarırdığı bütün dövrlərində olduğu kimi indiki ovqatında da dünyanın ayırı bir vasitə ilə yox, məhz yaxşılıqla, yaxşılıqlarla düzələcəyinə inanır!

Bu ideya kitabın fəlsəfidir. Bu hələ azdır. Bu ideya eyni zamanda ləyaqətlə yaşamış və yaşayan bir ömrün fəlsəfidir.

Daha başqa bir cümlə yazmadan qeydlərimə elə bu yerdə nəqə qoya bilirdim. Amma fikrimi davam etdirməyə məcburam. Çünki insanlığa, insan yaxşılıqlarına, xeyirxahlığa dünyanın yaxşılıqlarla düzələcəyinə inam "Yanan zürafə"nin yeganə sirri deyil... Hansıdır bu siri(lər)?...

Bənzərsiz üslub. Aqşin müəllim bu kitabında da yazı mənasına sadiqdir. Teleqraf üslublu bu təhkiyədə fikrin ifadə yükü sanki mübtədə və xəbərin çiyinə düşür. Təyinin də, təməlinin də, zərfliyin də çalarları mübtədə və xəbərə hopur. Bu bər-bəzəksiz üslub "Yanan zürafə"ni üzücü təsvirlərdən qoruyur. Nəticədə insan ömrünün, əgər belə demək mümkündürsə, gərəklilikləri bədii məzmun qazanır.

Həqiqi yazıçılar öz ömrlərini yazır, özlərini ifadə edirlər. Ən mürəkkəb quruluşlu, hətta zamanca və məkanca əl yetməyən ədəbi-bədii, tarixi müstəvidə cərəyan edən əsərlərdə belə hansı bir obrazı yazıcının özüdür. Məni təsirləndirən odur ki, "Yanan zürafə" də yaxşı yazıçı Aqşin Babayev yaxşı insan Aqşin Babayevi yazmışdır!

Əsərdə körpəlikdən yetkin çağa qədər olan aralıqda bir sənətkar ömrünü izləmək mümkündür. Hamı kimi o da uşaq olub, həyatın çətinliklərini, kasıblığı, tarixi ədalətsizliyi görüb, bütün ömrünü intizamlı bir zəhmətə həsr edib. Bu ömrün Abşeron bağları kimi dincliyi, üzüm şirinliyi də var, qürbət intizarı, vətən həsrəti də...

Ata, ana, ömür-gün yoldaşı, övlad... Bu əziz adlar... Aqşin Babayev qiymətli memuarlarında ümumtürk mədəniyyətinin inkişafında böyük rol oynamış insanlarla əlaqələrindən, dostluğundan söz açır. Nazim Hikmət, Niyazi, Qara Qarayev, Səməd Vurğun, Bülbül, Əliəğa Vahid, Əziz Nesin, Soltan Nəcəfov, Şövkət Ələkbərova, Rəşid Behbudov, Cəfər Xəndan, Əli Fəhmi, Tofiq Quliyev, Ziya Bünyadov, Məmməd Arif, Leyla Bədirbəyli, Əkrəm Cəfər, Ənvər Əlibəyli, Səbiyə Sərtəl, Zəkəriyyə Sərtəl, Hüseyn Natiq, Arif Məlikov, Əkbər Babayev, Vaqif Mustafazadə, Osman Mirzəyev... Bu böyük insanlara məxsus həyatın bir saati, bir günü, bəzən həftələri Aqşin Babayevin də ömrünə yazılmışdır. Məhz böyük şəxsiyyətlərlə unudulmaz təmaslardan qaynaqlanır Aqşin Babayevin ziyallığı. Yaxşı insanlara, uca şəxsiyyətlərə inam, iman gətirdiyinə görə xırdalar, cılızlar sanki gözə görünmür, cılızlığında və xırdalığında qalır.

"Yanan zürafə" avtoportretidir. Deyirlər ki, avtoportretlər heç zaman bitmir, bu janrlı əsərlər üzərində daim rəssam əli gəzir.

Siz bu kitabı oxuyacaqsınız... Və elə mənim kimi sizə də elə gələcək ki, bütün həyatını bir ziyalı mühtidə, bir söz, sənət mühtidə yaşamaq təvazökar yazıcının tərcümeyi-halı çox, lap çox zəngin olmalıdır. Bu təbii istəklə bu memuarların ikinci, üçüncü... kitablarını oxumaq istəyəcəksiniz. Və mən Aqşin müəllimin bizim istəyimizə xatirələrin davamı ilə cavab verəcəyinə inanıram. Çünki o yaxşı insan, yaxşı ziyalı və yaxşı yazıçıdır...

Bir də "Diqqət! Danışır qəlbim...". Nə az, nə çox 30 il ərzində Azərbaycan radiosu Aqşin Babayevin xeyir-duasıyla Azərbaycan xalqını "Diqqət! Danışır Bakı" - deyər səslənərək salamlamışdır. Bu dəfə isə yazıcının ömrü, alın yazısı, xatirələri... qəlbə və qələmi danışır.

Üçüncü not. Şair Nəğmənin də bəxti var

Onun şerə, poeziyaya həssas münasibəti mənə çoxdan məlumdur. O da məlumdur ki, Aqşin müəllim ömrünün böyük hissəsini dünya və eləcə də ümumtürk poeziyasının dahi nümayəndəsi Nazim Hikmət yaradıcılığının araşdırılmasına həsr edib... Nazim Hikmət XX yüzilliyin elə bir sənət möcüzəsidir ki, qanında şair ruhu yaşatmadan ona toxunmaq, yaxud ona toxunub şair olmamaq mümkün deyil... Hər dəfə mənə elə gəlir ki, dünyada insan gözü-nə dəyən canlı və cansız nə varsa, hamısı Nazim Hikmət sözünün köynəyindən keçib! Yazıçı Aqşin Babayev də Nazim Hikmət sözünün köynəyindən keçib! Bu da sübut... şeirlərinin əlyazmasını oxuyub rəyimi bilmək üçün vərəndə Aqşin müəllim sanki bir siri açmış kimi belə dedi:

- Vaqif, sən bilirsənmi ki, mən bütün ömrüm boyu, ardıcıl olaraq şair yazmışam, yeniyetməlikdən indiki yaşama qədər...

Onun həyəcanla açdığı bu siri demək olar ki, tam reaksiyasız qaldı... Sanki mən bunu bilirdim! Lap açıq, necə ola bilər ki, Nazim Hikmət barədə kitablar yazasan, tədqiqatlar aparasan, Nazim Hikmətin dərdli Vətəninə qürbət acısı çəkəsən, amma ki, şair yazmayasan?!

Aqşin Babayevin çox sayda nəsr əsərlərini oxumuşam, "Yanan zürafə" adlı xatirə-povesti barədə düşüncələrimi bölüşmüşəm. Adı sonuncu çəkilən kitab istisna olunmaqla digər əsərlərində yazıcının öz obrazı hiss olunacaq dərəcədə arxa plandadır. Sanki Aqşin müəllim yaratdığı qəhrəmanların işinə qarışmış, onları oxucusuyla tam sərbəst buraxır. Bu əsərlərdə yazıçı süjet xəttini, obrazların hərəkətini, danışıqını, münasiblərini mümkün olan qədər dolğun göstərməyi ədəbi prinsip, üslub olaraq seçir...

Aqşin Babayevin poeziyasında isə mənzerə tamamilə fərqlidir. Poeziya

təpədən-dırnağacan Aqşin müəllimin öz obrazıdır, şair Aqşinin ürəyinin kar dioqraması, zərif rəsmidir...

Doğrudan da poeziyanın, incəsənətin bütün növlərindən fərqli bir sirri var. Əslində bir siri deyil, söz yiyəsinin bütün sirlərini açıb-tökür, onun zəngin duyğularını, arzu və düşüncələrini, dərdini və bəxtiyarlığını gün işığına çıxardır...

Budur, oxucu şair Aqşini olduğu kimi görür. Bu, nəsrdəki şax qamətli, ağayana Aqşin deyil. Onun qəlbindən acı qürbət, qorubluq yelləri əsir. Sanki şair Vətəndə olanda da qürbətdədir:

**Daşdan çıxan çörək
burda da var,
qayıt gəl...
Qayıdan qış gəlir
əriyib bahar!
Qayıt gəl,
Zəhərdi bu qürbət!**

Adama elə gəlir ki, "qərib" sözü ilə "şair" sözü sinonimdir.

Mən nasir Aqşin Babayevin böyük tərəddüdlər içində oxucuya təqdim etdiyi bu şerlər toplusunu məhəbbət mövzusunda yazılmış kitab arasından beqəfil düşən qurumuş, solmuş, fəqət canlı güllərdən daha canlı qızılgül butasına bənzədirəm, mən bu kitabı baba, nəne sandığından yazdan qışacan gizli qalan lumuya, ətirli almaya bənzədirəm. Vərəqlər çevrilir, ən munis xatirələrdən əsən gizli bir titrəyiş oxucunu tərk etmir...

Bir şeirdən qayğıkeş, övlad üçün nənə yarpağı kimi əsən ata Aqşinin obrazı dəkədir.

Başqa bir şeirdə Aqşin Babayev namuslu bir aşıqdır.

Elə misra var ki, etibarlı, sınınmış bir dost kimi oxucunun qoluna girir.

Nəhayət, Aqşin Babayevin bütün əsərlərində özəmətlə addımlayan yaxşı insan obrazı... Dünyanın yaxşılıqlarla düzələcəyinə şair inamı!..

Nəhayət, öz torpağını dünyanın cənnət cəzirlərinə dəyişməyən, Azərbaycan adını iliyində, qanında miqəddəs bir anlam kimi hişf edib yaşadan Vətəndaş obrazı...

Aqşin Babayevin şerləri ifadəlidir, obrazlıdır, kövrək duyğuların çələngidir. Bu yazılarda ümumtürk poeziyasının intonasiyasını izləmək o qədər də çətin deyil.

Bu şerlər iddiasızdır, təmənnəsizdir. Görünür, Aqşin müəllim heç zaman bu şeirlərin çap olunması barədə düşünməyib...

Amma istəsək də, istəməsək də sözlərin, nəğmələrin bəxti var; açılan və açılmayan bəxti!

Bu şeirlərin bəxti açılıb. Aqşin Babayev iki yaxşılığı birdən eləyib: şeirlərinə yaxşılıq, oxucularına yaxşılıq...

Bir gözəl deyim var: işığı əsirgəmə! Aqşin Babayev bu kitabı çap etdirməklə nəyi varsa hamısını, nəyi bacarırsa bütünlüklə öz oxucusuna, öz yurduna, öz millətinə bağışlamağa hazır olduğunu bir daha bəyan edib.

Son not. Sükut

10 iyun 2020-ci il saat 10 radələrində Facebook-da məlumatları nəzərdən keçirirdim. Mənə görə çox kədərlə və sarsıdıcı xəbərlərə rast gəldim: yazıçı Aqşin Babayev 82 yaşında vəfat edib... Onun şəxsi profilində isə insanı istər-istəməz qəhərləndirən belə bir cümlə yer almışdı: "Allahın dərğahına qovuşdum, daha ağırını hiss etmirəm. Əlvida!"

Heç istəməzdim Ustad sənətkar, yaxşı insan haqqında müxtəlif illərdə qələmə aldığım üç nota daha bir not da əlavə olunsun... ona görə də heç nə yazmıram... Təkcə onu xatırladım ki, onsuz da insan ömrünün son notunun müəllifi mütləq qaydada, həmişə Allahın özü olur... Əziz insana Allahdan rəhmət diləyirəm!

